

Nr 96.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till understöd åt kemiska stationer; given Stockholms slott den 1 februari 1934.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 februari 1934.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anför:

I årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkt 61, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, för kemiska stationer beräkna för budgetåret 1934/1935 ett extra anslag av 43,000 kronor. Jag anhåller nu att för Kungl. Maj:t få ånyo anmäla denna anslagsfråga.

Under en följd av år har statsanslag anvisats såsom bidrag till underhåll av kemiska stationer för jordbrukets och andra näringars behov. För budgetåret 1933/1934 har riksdagen sålunda till understöd åt åtta dylika

stationer anvisat ett extra anslag av 43,000 kronor. De statsunderstödda kemiska stationerna äro belägna i Jönköping, Kalmar, Visby, Halmstad, Skara, Örebro, Västerås och Härnösand. Den 3 december 1926 har Kungl. Maj:t utfärdat gällande reglemente (nr 516) för med statsmedel understödda kemiska stationer, vari dessas uppgift och organisation m. m. finnas närmare reglerade. Gällande bestämmelser i avseende å statsunderstödet återfinnas i kungörelsen den 18 juni 1927 (nr 223) angående statsbidrag till kemiska stationer. Som villkor för erhållande av dylikt bidrag gäller, bland annat, att hushållningssällskap eller landsting, inom vars område kemisk station skall hava sin verksamhet, vart för sig eller i förening, förbinder sig att lämna stationen understöd med minst samma belopp som statsbidraget.

Vid sidan av nämnda kemiska stationer utövas kemisk kontrollverksamhet av kemisk-växtbiologiska anstalten i Luleå, som åtnjuter statsbidrag, samt av laboratorierna vid Ultuna och Alnarp. Utan något statsbidrag upprätthållas kemiska stationer i Kristianstad och Gävle. Av betydelse för det kemiska kontrollväsendet är vidare den verksamhet, som utövas av statens provningsanstalt. Även i övrigt äro kemiska undersöknings- och analysanstalter för allmänt bruk verksamma.

I skrivelse den 21 december 1933 har lantbruksstyrelsen framlagt förslag om omorganisation av de statsunderstödda kemiska stationerna. Över lantbruksstyrelsens förslag hava infordrade utlåtanden avgivits av statskontoret, kommerskollegium och styrelsen för statens provningsanstalt ävensom av samtliga hushållningssällskaps förvaltningsutskott och av vissa landstings förvaltningsutskott. Härjämte har av lantbruksstyrelsen överlämnats en till styrelsen, efter avlåtandet av nämnda skrivelse, från Svenska foderämnens- och spannmålsimportörernas förening i ärendet inkommen skrift. Slutligen hava laboratorn i kemi vid Stockholms högskola Ragnar Nilsson m. fl. utbildade kemister gjort en framställning angående kompetensvillkoren för anställning vid kontrollväsendet.

Det av *lantbruksstyrelsen* framlagda omorganisationsförslaget innebär i huvudsak följande. Statsbidrag skulle fortfarande utgå för upprätthållande av en kemisk analys- och kontrollverksamhet. Uppgiften för verksamheten borde vara i huvudsak densamma som för närvarande. Verksamheten skulle emellertid koncentreras till fyra stationer, benämnda kemiska kontrollanstalter och förlagda till Stockholm, Malmö, Skara och Härnösand. I stället för Skara kunde eventuellt Göteborg ifrågakomma som förläggningsort. För varje kontrollanstalt skulle bestämmas ett verksamhetsområde. Såsom villkor för statsbidrag skulle gälla, att de hushållningssällskap eller landsting, inom vilkas områden kemisk kontrollanstalt skulle hava sin verksamhet, vart för sig eller i förening, förbunde sig att upprätthålla anstaltens verksamhet. Det hus-

hållningssällskap eller landsting, inom vars område anstalt bibehölles eller förlades, borde dock åtaga sig större andel i det ekonomiska ansvaret för anstalten än sällskap eller landsting, som låge mera avlägset men likväl skulle anses tillhöra anstaltens verksamhetsområde. Ledningen av varje anstalts verksamhet skulle utövas av en styrelse, vilken borde utses på enahanda sätt som de nuvarande styrelserna för de kemiska stationerna. Såsom tillsynsmyndighet över anstalterna skulle lantbruksstyrelsen bibehållas. Kompetensfordringarna för föreståndare och assistenter vid stationerna borde skärpas och tillsättandet av dessa befattningshavare överlämnas till lantbruksstyrelsen.

De föreslagna nya kemiska kontrollanstalternas utgifter, analysinkomster och behov av bidrag av allmänna medel för verksamhetens uppehållande samt dessa bidrags fördelning å staten och hushållningssällskap eller landsting hava av lantbruksstyrelsen för den första tiden beräknats på följande sätt i kronor per år:

Kontrollstation	Totala utgifter	Analysinkomster	Behov av bidrag av allmänna medel	Statsbidrag	Bidrag av hushållningssällskap eller landsting
Stockholm	49,000	30,000	19,000	11,500	7,500
Malmö.....	55,000	40,000	15,000	7,500	7,500
Skara	34,000	20,000	14,000	7,000	7,000
Härnösand	34,000	10,000	24,000	17,000	7,000
	172,000	100,000	72,000	43,000	29,000

Med avseende å analysinkomsterna har lantbruksstyrelsen anfört, att i och med den ökade analysfrekvensen vid anstalterna, som torde bli en följd av deras centralisering och förbättrade utrustning samt därigenom ökade auktoritet, dessa inkomster säkerligen komme att stegras i sådan omfattning, att icke blott anstalternas ökade utgifter kunde tillgodoses utan jämväl behovet av bidrag från det allmännas sida minskas.

Lantbruksstyrelsen har föreslagit, att omorganisationen skulle träda i kraft med ingången av budgetåret 1935/1936. Omorganisationsplanen borde emellertid föreläggas 1934 års riksdag. För budgetåret 1934/1935 har lantbruksstyrelsen hemställt om anvisande av ett anslag av 43,000 kronor för ifrågavarande verksamhet i dess nuvarande form.

Lantbruksstyrelsen har härjämte — under förutsättning av ett godkännande i huvudsak av den framlagda omorganisationsplanen — hemställt, att för budgetåret 1934/1935 måtte anvisas ett reservationsanslag av 125,000 kronor till inrättande av en lånefond, från vilken lån till utrustning av högst fyra kemiska kontrollstationer finge utlämnas till hushållningssällskap eller landsting. Lantbruksstyrelsen har i avseende å den sålunda

ifrågasatta fonden anfört, att, om lån ur fonden icke behövde förräntas eller amorteras under de fem första åren och räntefoten bestämdes till 4.5 procent samt amortering av lånet efter nämnda tidsförlopp finge fullgöras genom lika annuiteter under tjugu år, anordningen borde vara ur de lokala intressenternas synpunkt fullt tillfredsställande.

Statskontoret har funnit behovet av en omorganisation av det kemiska kontrollväsendet styrkt genom lantbruksstyrelsens utredning och anslutit sig till styrelsens mening om lämpligheten av en centralisering av verksamheten. Den föreslagna centraliseringen kunde dock medföra den olägenheten, att landsting och hushållningssällskap måhända icke skulle få samma intresse framdeles som hittills att understödja kemiska kontrollstationer, som lokalt sett låge utanför området för deras verksamhet. Härigenom kunde kontrollväsendets behov av statsunderstöd komma att påverkas i icke ringa grad. För att i största möjliga mån söka bibehålla och, där det låte sig göra, öka landstings och hushållningssällskaps intresse av att understödja det kemiska kontrollväsendet borde nämnda organisationer beredas tillfälle att i större utsträckning än lantbruksstyrelsen föreslagit deltaga i ledning och förvaltning av de nyorganiserade kontrollstationerna. Statskontoret ville i anslutning härtill framhålla som önskvärt, att nu utgående statsbidrag kunde nedbringas samt att vid uppgörandet av omorganisationsförslaget utgångspunkten bleve, att statsbidraget åtminstone icke finge överstiga 40,000 kronor. Statskontoret ville icke motsätta sig, att medel till de nya stationernas utrustning anvisades av statsverket på det sätt lantbruksstyrelsen ifrågasatt, men ansåge tillräcklig anledning icke föreligga att medgiva räntefrihet för lånen under fem år.

Kommerskollegium, som hört Sveriges kemiska industrikontor, har anfört, att lantbruksstyrelsens utredning bekräftat, att tyngdpunkten i fråga om de statsunderstödda kemiska stationernas verksamhet låge inom jordbrukets område samt att industriens och handels intressen icke syntes i högre grad påkalla något ingripande från statsmakternas sida i nämnda stationers arbetssätt. *Kommerskollegium* ansåge sig böra bestämt påyrka, att, om den planerade reformen ansåges påkallad av hänsyn till jordbruksnärings behov, de kemiska stationernas uppgift begränsades till sådana undersökningar, som vore av betydelse för jordbruket och dess binäringar. I överensstämmelse härmed borde dessa inrättningar benämnas »agrikulturkemiska kontrollanstalter». En sådan begränsning av de kemiska stationernas arbete torde i själva verket av tekniskt vetenskapliga skäl vara nödvändig för att de nya kontrollanstalterna överhuvudtaget skulle kunna motsvara berättigade krav utan att till organisation och utrustning erhålla mycket större omfattning än den planerade, vilket i sin ordning ju måste medföra en betydande ökning av det allmännas utgifter. Det vore därjämte angeläget att undvika, att kontrollanstalterna i taxehänseende eller eljest komme i ett mindre lämpligt konkurrensförhållande till de redan befintliga statliga, kommunala, med allmänna medel understödda

eller rent privata analysanstalter, som för närvarande betjänade andra kemiska undersökningsområden än dem jordbruket representerade.

Styrelsen för statens provningsanstalt har anfört, att styrelsen av såväl vetenskapligt-tekniska som organisatoriska och ekonomiska skäl måste allvarligt avstyrka lantbruksstyrelsens förslag. De ifrågasatta anstalternas uppgifter borde begränsas till agrikulturkemiska undersökningar, eventuellt livsmedelsanalyser jämte analyser av dricksvatten samt arsenikprov och andra kemiskt-hygieniska undersökningar. I vad mån vid sådan begränsning fortfarande fyra agrikulturkemiska laboratorier, därav ett i Stockholm, vore nödvändiga, torde erfordra förnyat övervägande. Som följd av sådan begränsning borde däremot svarande minskning i anläggnings- och driftkostnader kunna åstadkommas och en verklig besparing ernås för statsverket.

I de av *hushållningssällskapens förvaltningsutskott* avgivna utlåtandena hava olika meningar framkommit.

Östergötlands läns, Kalmar läns norra, Kristianstads läns, Kopparbergs läns och Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hava i allt väsentligt lämnat lantbruksstyrelsens förslag utan erinran.

Uppsala läns, Skaraborgs läns, Värmlands läns, Västernorrlands läns och Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hava likaledes biträtt lantbruksstyrelsens förslag men därvid gjort vissa erinringar. — Uppsala läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har sålunda framhållit, att det kunde bli svårt för sällskapet att lämna av lantbruksstyrelsen förutsatta bidrag utan att därigenom intrång gjordes på andra betydelsefulla intressen. — Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, att förslaget om en statlig lånefond för anskaffande av utrustning till anstalterna torde få godtagas med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden, oaktat det ur andra synpunkter, främst hushållningssällskapens nuvarande ekonomiska svårigheter, med rätta kunde anses, att engångskostnaderna för anstalternas utrustning helt borde bestridas av statsverket. — Värmlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, att genomförandet av lantbruksstyrelsens förslag otvivelaktigt skulle innebära vissa olägenheter särskilt genom ett sämre tillgodoseende av de lokala behoven å orter, där indragningar av befintliga anstalter föreslagits, och genom minskade möjligheter att övervaka handeln med vissa varor och verkställa provtagningar. Dessa olägenheter syntes emellertid uppvägas av de fördelar, i synnerhet i form av bättre vetenskaplig utrustning, som den föreslagna centraliseringen vore ägnad att medföra. — Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har uttalat, att de föreslagna kemiska kontrollstationerna, så snart ske kunde, borde bli statliga. — Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, att statsbidraget borde tillmätas så, att analyskostnaderna kunde hållas så låga som möjligt. Mot förslaget att kostnaderna för anstalternas utrustning helt skulle bäras

av vederbörande hushållningssällskap eller landsting ställde sig förvaltningsutskottet mycket tveksamt. Särskilt de norrländska landstingen hade nu en så hög uttaxering, att de näppeligen kunde bidra. Hushållningssällskapens ekonomiska ställning vore även sådan, att deras möjligheter härutinnan vore synnerligen begränsade.

Södermanlands läns, Kronobergs läns, Blekinge läns samt Älvsborgs läns norra och Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott hava uttalat, att staten borde bestrida samtliga kostnader för de av lantbruksstyrelsen föreslagna kontrollstationerna. Blekinge läns och Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott hava härutöver framhållit, att enligt deras mening sällskapens utgifter i detta avseende borde inskränkas till utlämnande av bidrag för nedbringande av analyskostnaderna för jordbrukarna inom respektive områden.

Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, att utskottet beklagade, att lantbruksstyrelsen icke förordat, att staten skulle övertaga ifrågavarande analys- och kontrollverksamhet samt inrätta därför erforderliga anstalter. De finansiella betänkligheter, som åberopats häremot, syntes i än högre grad gälla för hushållningssällskapen. Svårigheter för organisationsplanens genomförande torde jämväl komma att möta därutinnan, att hushållningssällskap, som, ehuru mera avlägset belägna, beräknats skola understödja en kemisk kontrollanstalt, möjligen kunde finna det för sig och jordbrukarna inom sällskapets område förmånligare att istället understödja inom området belägen kommunal eller enskild undersökningsanstalt. Förvaltningsutskottet ansåge emellertid hela denna fråga vara av den stora betydelse, att, därest statens övertagande av hela verksamheten icke skulle kunna genomföras, ett försök till lösning efter de av lantbruksstyrelsen angivna linjerna icke borde underlåtas.

Västmanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, att det syntes utskottet, att asyftad förbättring av det kemiska kontrollväsendet skulle kunnat vinnas genom enklare åtgärder, exempelvis nedläggande av någon eller några av de nuvarande stationerna samt omorganisation och förbättring av de övriga. Utskottet ansåge sig emellertid icke böra närmare ingå på detta spörsmål utan begränsade sig till att framhålla, att staten borde svara för de nya anstalternas ekonomi.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har föreslagit, att endast tre kemiska kontrollanstalter skulle upprättas, nämligen i Stockholm, Göteborg och Malmö, samt att dessa skulle bekostas av statsmedel. Oberoende härav borde emellertid, såsom även lantbruksstyrelsen förutsatt, kemisk-växtbiologiska anstalten i Luleå bibehållas för de lokala behoven i övre Norrland.

Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anmärkt, att det av lantbruksstyrelsen uttalade önskemålet om en utökad kemisk undersökningsverksamhet ingalunda skulle främjas genom en minskning av antalet nu befintliga undersökningsanstalter. Utskottet an-

såge, att de nuvarande kemiska stationerna borde bibehållas men övertagas av staten. Om så ansåges nödvändigt, kunde en anstalt förses med apparatur för speciella och mera krävande uppgifter, och denna anstalt torde i så fall böra tillerkännas en viss ledande verksamhet i förhållande till övriga anstalter. Under alla förhållanden borde en av de två i Småland befintliga stationerna bibehållas.

Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, att antalet kemiska kontrollanstalter borde nedbringas till fyra, att en av dem borde förläggas till Göteborg samt att det vore önskvärt, att staten helt övertog verksamheten. Skulle det sistnämnda ej vara möjligt, kunde sällskapet lämna ett mindre bidrag, varjämte underhandlingar borde inledas med Göteborgs stad i syfte att även staden bidroge med visst belopp.

Stockholms läns och stads, Jönköpings läns, Gotlands läns, Hallands läns och Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hava framfört sinsemellan nära överensstämmande förslag om inrättande av en central kemisk kontrollanstalt med därtill anknutna lokala kemiska stationer. — Sålunda har Stockholms läns och stads hushållningssällskaps förvaltningsutskott förklarat, att, om en omorganisation av det kemiska kontrollväsendet nu skulle ske, denna borde resultera i upprättande av *en* statens kemiska kontrollanstalt med erforderligt antal filialer. — Jönköpings läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har förordat, att en central, helt statlig kemisk undersökningsanstalt inrättades, byggd företrädesvis på lokala med allmänna medel understödda kemiska stationer. — Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har föreslagit inrättande av en större central kemisk kontrollanstalt i Stockholm och mindre lokala kemiska stationer i landsorten. — Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, att de nuvarande kemiska stationerna borde bibehållas i stort sett oförändrade, möjligen med något minskad personal, samt att i stället för fyra större kontrollanstalter borde upprättas en stor välutrustad anstalt i Stockholm, dit specialundersökningar från de olika kemiska stationerna kunde remitteras. — Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har föreslagit, att en statlig kemisk kontrollanstalt skulle inrättas, att de nuvarande kemiska stationerna skulle bibehållas för enklare uppgifter samt att för deras upprätthållande måtte beviljas statsbidrag i lämplig omfattning.

Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har, utan att i övrigt närmare ingå på lantbruksstyrelsens förslag, yrkat bibehållande av kemiska stationen i Örebro och fortsatt statsunderstöd för densamma. Skulle lantbruksstyrelsens förslag i fråga om Örebrostationen godkännas, vore hushållningssällskapet nödsakat att verkställa undersökning rörande möjligheten av stationens fortsatta verksamhet genom förhöjda lokala anslag eller andra åtgärder.

Utöver vad nu nämnts hava i yttrandena från hushållningssällskapens

förvaltningsutskott framställtts vissa andra erinringar mot lantbruksstyrelsens förslag. Dessa gälla, bland annat, grunderna för uppdelningen mellan hushållningssällskapen av det ekonomiska ansvaret för de kemiska kontrollanstalterna samt den föreslagna nya ordningen för tillsättande av föreståndare och kemister vid anstalterna. Anmärkningar hava även rikstats mot lantbruksstyrelsens ekonomiska beräkningar samt mot att lantbruksstyrelsen icke närmare utrett de med avvecklingen av vissa av de gamla kemiska stationerna sammanhängande förhållandena.

Av de *landstingens förvaltningsutskott*, som yttrat sig i ärendet, hava Gotlands läns landstings och Västernorrlands läns landstings förvaltningsutskott i det väsentliga tillstyrkt lantbruksstyrelsens förslag, Västmanlands läns landstings förvaltningsutskott förklarar sig icke hava något att erinra mot lantbruksstyrelsens omorganisationsplan men däremot anse, att staten borde bestrida alla kostnader för de nya kontrollanstalterna, samt Skaraborgs läns landstings och Örebro läns landstings förvaltningsutskott anslutit sig till yttrandena av länens hushållningssällskaps förvaltningsutskott. — Hallands läns landstings förvaltningsutskott har förklarar sig kunna i princip biträda lantbruksstyrelsens förslag. Utskottet ansåge emellertid, att den i Halmstad befintliga stationen borde bibehållas för betjänande av ifrågavarande behov i södra Sverige. Ytterligare utredningar syntes även vara nödvändiga för ett noggrannare bedömande av den föreslagna omorganisationens verkningar i ekonomiska och andra avseenden. Noggrann utredning borde ske av frågan om kostnaderna för pensionering av indragna befattningshavare och dessa kostnaders bestående. För åstadkommande av den nya organisationen med sammanslutningar mellan olika län syntes erfordras något slags tvångsförfarande, och dess lämpliga utformande borde också närmare utredas. — Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott har anfört, att det syntes utskottet, att en ändamålsenlig organisation av det kemiska kontrollväsendet lättast skulle kunna vinnas genom en anordning, som omfattade, å ena sidan, en enda större vetenskapligt och tekniskt väl utrustad kontrollanstalt, för vilken staten helt åtog sig ledningen och den ekonomiska garantien, samt, å andra sidan, ett antal smärre anstalter i olika delar av landet, till vilkas upprätthållande även lokala bidrag kunde påräknas. Åt sistnämnda anstalter skulle den stora massan av mindre krävande, med ortsliga förhållanden närmare sammanhängande arbetsuppgifter kunna anförtros, medan den centrala och rent statliga anstalten företrädesvis borde ägna sig åt svårare och mer omfattande uppgifter samt därjämte öva en viss uppsikt över verksamheten i det hela. — Kalmar läns södra landsting har, under framhållande av i huvudsak samma synpunkter som området hushållningssällskaps förvaltningsutskott, uttalat sig för att alla de nuvarande kemiska stationerna måtte övertagas av staten.

*Departements-
chefen.*

Den lämnade redogörelsen för de över lantbruksstyrelsens förslag avgivna utlåtandena visar, att föreliggande organisationsfråga på olika håll om-

fattas med stort intresse men också att skiftande meningar och synpunkter i avseende å den lämpligaste lösningen av frågan göra sig gällande. För genomförande av lantbruksstyrelsens förslag synas åtminstone för närvarande saknas förutsättningar, då ett flertal av hushållningssällskapens förvaltningsutskott ställt sig avvisande mot att på ifrågasatt sätt understödja den kemiska analys- och kontrollverksamheten. Med hänsyn härtill och vad i övrigt i ärendet förekommit torde frågan bära upptagas till förnyad utredning.

Under dessa förhållanden torde anslaget till kemiska stationer bära för budgetåret 1934/1935 uppföras med oförändrat belopp, 43,000 kronor, att disponeras enligt nu gällande grunder.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt åtta kemiska stationer för jordbrukets och näringarnas behov, vilka av landsting eller hushållningssällskap, vart för sig eller i förening, understödjas med minst samma belopp som statsbidraget och vilka vilja underkasta sig de villkor och föreskrifter i avseende på analysmetoder och övriga förhållanden, som fastställas av Kungl. Maj:t, anvisa för budgetåret 1934/1935 under nionde huvudtiteln ett *extra anslag* av 43,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Allan Tigerschiöld.